

Гендерне виховання в контексті сучасної освіти

Русана Мойсюк

Кафедра загальної педагогіки, Рівненський державний гуманітарний університет, УКРАЇНА, м.Рівне, вул.Остафова, 31, E-mail: Rysana@ukr.net

Abstract – An author exposes directions of modern researches on a problem, prospects of development of gender education in Ukraine.

Ключові слова – gender, gender education, femininity, masculinity, gender stereotype.

Україна, взявши участь у Самміті тисячоліття ООН, прийняла Цілі розвитку тисячоліття та зобов'язалася до 2015 року досягти гендерної рівності. Одним із головних завдань у цьому напрямку є “усунення гендерної різниці на всіх рівнях освіти не пізніше 2015 року”. Досягнення гендерної рівності в освіті передбачає необхідність використання у навчальних процесах спеціальних технологій, що враховують специфіку жіночої та чоловічої психології та забезпечують збалансований гендерний компонент у освіті.

Сучасний рівень розвитку гендерних досліджень у світі та в Україні дозволяє говорити про гендерний підхід, як про особливий напрямок у соціальних науках, який орієнтований на формування і ствердження політики рівних, не залежних від статі можливостей самореалізації людини в різних сферах соціальної практики. Гендерний підхід дає реальний шанс оцінити наслідки існуючої до останнього часу парадигми соціально-економічного розвитку суспільства і змінити на краще систему соціальної диференціації та нерівності за ознакою статі в процесі переходу до сталого розвитку.

В літературі існує декілька концепцій гендера. Для них базовим положенням є розрізнення понять стать (sex) і гендер (gender).

Стать - це термін, що означає ті анатомо-біологічні особливості людей, на основі яких люди визначаються як чоловіки чи жінки. Статева належність опосередковує сприйняття людини людиною, процес її функціонування в суспільстві.

Гендер - це складний соціо-культурний конструкт, який відображає відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках між чоловіком та жінкою [3].

В межах цього підходу гендер розуміється як організована модель соціальних відносин між жінками та чоловіками, яка не тільки характеризує їх спілкування і взаємодію в сім'ї, а й визначає їх соціальні відносини в основних інституціях суспільства.

Дж. Скотт визначила чотири компоненти гендера (у нарисі “Гендер, як корисна категорія історичного аналізу”):

1. комплекс культурних символів, в яких закріплені соціальні моделі поведінки статі;
2. нормативні твердження, що визначають спектр інтерпретацій згаданих символів, що містяться у релігійних, педагогічних, наукових, правничих і політичних доктринах;

3. соціальні інститути і організації, які охоплюють не тільки системи родинних стосунків, сім'ю, а й такі сексуально-детерміновані інститути, як ринок робочої сили, систему освіти, державний устрій;

4. самоідентифікація особи.

Сутність гендерного виховання полягає в уникненні сексизму, пом'якшенні гендерних стереотипів, що існують в суспільстві, формуванні досвіду взаємодії між статями на егалітарних засадах, недопустимості протиставлення за ознакою статі в школі, будь-яких суспільних інститутах, сім'ї, створенні рівних умов та можливостей для розвитку, самовдосконалення і самореалізації кожної особистості.

Різні аспекти гендерного виховання у своїх працях розглядали: К.П. Веселовська, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді [3], Д.В. Колесова, І.П. Петрище, А.Г. Хрипкова, О.М. Шарган, Т.І. Юферова, В.О. Васютинський, В.Ю. Каган, Я.Л. Коломинський, І.С. Кон, Г.М. Лактіонова, М.Х. Мелтсас, А.А. Палій, А.А. Реан, Т.А. Репіна, Т.М. Титаренко, В.П. Кравець [4], А.В. Мудрик, С.Т. Вихор, Л.В. Штильова, С.А. Макаренко та інші.

У сучасному суспільстві жінці доводиться більше домінувати, ніж підкорятися, що вносить певний дисонанс в характер взаємовідносин між статями. Сьогодні, на жаль, школа якостей фемінності та маскулінності практично не формує. Виходячи із тенденцій збільшення якостей маскулінності у дівчаток та, особливо, фемінності у хлопчиків, виникає питання про необхідність гендерного виховання в плані виховання жіночих та чоловічих основ у дітей відповідної статі.

Характер розподілу праці, що склався в сучасному суспільстві, певні установки, схильність чоловіків та жінок до певного виду діяльності здійснюють вплив на підростаюче покоління, так як в одних і тих же умовах хлопчики неусвідомлено наслідують чоловіків, засвоюють зразки чоловічої діяльності, а дівчатка наслідують жінок та засвоюють зразки жіночої діяльності. Дівчинка приходить до усвідомлення того, що вона така ж, як матір і тут створюється основа наступності, формування та розвиток фемінних рис. Хлопчик же усвідомлює, що він відрізняється від матері, що приводить до контрастів, а нерідко навіть до конфліктів. Багато зарубіжних вчених прийшли до висновку, що через потребу хлопчиків “переключати” свою ідентифікацію від матері до батька, усвідомлення власної статевої ідентичності буде більш слабким, ніж у дівчаток. Однак у дівчаток цей процес є найбільш вразливим. Адже основні орієнтації дитини до світу по своїй природі мають жіночу основу (підвладність, слухняність, старанність), а хлопчику доводиться будувати свій світ, орієнтуючись на цінності до

чоловічої основи. Дефіцит чоловічого впливу майже з перших днів життя, складність формування та проявлення маскулінних рис викликає у хлопчиків негативізм та різкий стиль спілкування з дівчатами. Переймаючи фемінну стратегію поведінки хлопчики ризикують не вирости чоловіками, готовими приймати серйозні життєві рішення та нести відповідальність за них. Тому правильна система відносин між статями, закладена у свій час в процесі гендерної освіти та виховання зокрема, має глибокий вплив на те, як потім чоловіки та жінки бачитимуть один одного, яким чином взаємодіятимуть і як будуть будувати свої відносини в подальшому.

Корекція розуміння фемінності-маскулінності не лише необхідна, але й визначається індивідуальністю самої шкільної освіти до статевих відмінностей. Вона виражається в змістовій безадресності навчально-виховного процесу. Тобто, зміст навчальних планів та навчальних предметів має цілком технократичну, природно-наукову тенденцію (маскулінний напрям), а самі форми навчання, фемінізація школи вимагають з самих перших кроків зосередженості, уваги та дисципліни (фемінний напрям). І якщо у дівчаток відношення достатньо лояльне до форм та змісту навчальної роботи, а в цілому критичне до соціальних форм, то в хлопчиків різко виражений негативізм не лише до системи шкільних взаємовідносин, але і до навчальної роботи взагалі. Стан сучасного суспільства приводить до парадоксальних результатів: примушує хлопчиків бути пасивними чи проявляти позасоціальну активність, а дівчат - бути гіперактивними та домінувати.

С.Т. Вихор обгрунтувала такі педагогічні умови гендерного виховання:

- реалізація гендерного підходу в організації особистісно зорієнтованого виховання;
- формування гендерної чутливості вчителів, учнів, батьків;
- використання в освітній практиці результатів гендерного аналізу змісту навчально-методичної літератури з метою пом'якшення впливу гендерних стереотипів на суб'єктів навчально-виховного процесу;
- реалізація змісту гендерного виховання в процесі вивчення факультативного спецкурсу "Гендерні стереотипи" [1].

Добір змісту гендерного виховання повинен задовольняти такі вимоги:

- відповідає соціальному замовленню держави, оскільки однією зі складових демократичного суспільства є рівність можливостей його громадян, незалежно від статевої належності;
- відображає зв'язок теорії з практикою, оскільки спрямований на розвиток соціокультурної статі кожної особистості з метою її самореалізації у суспільних інститутах, професійній діяльності, сім'ї;

- будується на засадах гендерної рівності та національних цінностях;

- відповідає духовним, фізичним можливостям вихованців, оскільки враховує їх індивідуальні, вікові, статеві особливості [1].

Рівноправність у виховному процесі, на думку О.Кікінеджи, передбачає:

- однакові педагогічні вимоги, тон та зміст звертання до хлопчиків і дівчаток;
- статево нейтральні вимоги щодо дотримання правил культурної поведінки;
- орієнтацію на індивідуальний розвиток дитини, її здібності, уподобання, можливості оволодіння універсальними вміннями та навичками незалежно від статі;
- заохочення дітей до спільних занять, ігор, видів діяльності, уникнення статевого сепаратизму в спілкуванні;
- однаковий доступ та заохочення дітей до користування різними іграшками, спортивним інвентарем, приладдям;
- обговорення з дітьми проблем взаємин статей, наголошення на їхній рівності та взаємозамінності в сім'ї та суспільстві [3].

Отже, аналіз теорії та практики виховання і навчання показує, що в умовах ігнорування закономірностей розвитку статі виховання не досягає своїх цілей. І ніякі нові педагогічні технології не здатні покращити результати навчально-виховного процесу, якщо вони опираються на безстатеву педагогіку.

References

- [1]. Вихор С. Виховання школярів різної статі та гендерний підхід у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи // Педагогічний пошук. Науково-методичний вісник управління освіти і науки Волинської облдержадміністрації. — 2005. — №1(45). — С. 6–9.
- [2]. Гендерний розвиток в Україні. Реалії та перспективи // United Nations Development Programm UN in Ukraine. — Київ, 2003. — 103 с.
- [3]. Говорун Т.В., Кікінеджи О.М. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Навч. посібник. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 1999. — 384 с.
- [4]. Кравець В.П. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник. — Тернопіль: Джура, 2003. — 406 с.
- [5]. Мойсюк Р.А. Проблеми засвоєння гендерних ролей у підлітковому віці // Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Київ: ПЦ "Фоліант", 2003.-300 с.
- [6]. Програма "Гендерна освіта в Україні"/Проект ПРООН "Сприяння гендерній рівності" // http://gender.ntu-kpi.kiev.ua/web_ukr/materials/pe...